

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**КЕЙС-МЕТОД ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ
ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Осіна Н.А., методист
Науково-методичного центру
професійно-технічної освіти
у Запорізькій області

Запоріжжя
2018

Методичні рекомендації на тему «Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів»

Рекомендовано:

науково-методичною радою
НМЦ ПТО у Запорізькій області
як методичні рекомендації для
заступників директорів з НВР,
методистів, педагогічних працівників
закладів професійної (професійно-
технічної) освіти

Протокол № 1 від 31.01.2018 р.

Укладач:

Осіна Н.А., методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Запорізькій області

Відповідальний за випуск:

Паржницький О.В., директор Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Запорізькій області, кандидат педагогічних наук

Комп'ютерний набір, верстка, редагування і коректура:

Осіна Н.А., методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Запорізькій області,

Головко Л.В., методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Запорізькій області

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Історична довідка.....	6
2. Суть кейс-методу.....	7
3. Кейс як інструмент методу.....	10
4. Види та зміст кейсів.....	14
5. Технологія роботи з кейсом.....	17
6. Що дає використання кейс-технології?.....	21
Висновки.....	25
Список використаних джерел.....	27
Додаток А «Підходи в організації освітньої діяльності при використанні методу кейсів».....	28
Додаток Б «Конструктор задач».....	29
Додаток В «Список інтернет-ресурсів по кейс-методу».....	31

Вступ

Життєва компетентність – це здатність людини розв'язувати життєві проблеми.

І.Г. Єрмаков

Найціннішим скарбом прогресивного суспільства в період розвитку сучасних технологій є молоде покоління. Сьогодні навчальні заклади відповідають за формування здорової особистості та розвиток життєвих компетенцій учнів на основі впровадження інноваційних педагогічних технологій. Сформовані життєві компетенції – саме ті крила, які надають можливість вільного польоту випускникові в бурхливому вирі подій життя нашої країни.

Нові завдання соціально-економічної ринкової ситуації «підняли на щит» компетентнісний підхід, оцінку фахівця, що володіє вміннями реалізувати теоретичні знання в умовах ризику, невизначеності рішень, взяття відповідальності, аналізу багаторівневих причинно-наслідкових зв'язків. У всіх галузях стає затребуваним фахівець, що вміє працювати в команді, здатний генерувати ідеї і технології їх упровадження, має схильність до інновацій, що вміє критично, оперативно та аналітично працювати з величезними обсягами інформації різних видів.

Викладач повинен допомогти дитині не розгубитися в нестабільному суспільстві, виробити захисні механізми, навчити самостійно вирішувати життєві проблеми. Тому всі стикалися з питанням: як зацікавити учня своїм предметом? Людина захоплюється будь-якою діяльністю, якщо ставати безпосередньо суб'єктом, а не об'єктом цієї діяльності. Так і в навчальному процесі, учень повинен бути суб'єктом, а не об'єктом. Навчання тільки тоді стає радісним і привабливим, коли учні самі вчаться: проектують, конструюють, досліджують, відкривають, тобто пізнають світ у повному розумінні цього слова. Пізнання через напругу своїх сил, розумових, фізичних, духовних, можливо тільки у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності на основі сучасних технологій навчання. Висока затеоретизованість навчальних курсів, класно-урочна система з фронтальними методами, неможливість часом зв'язати набуті знання з

практикою реальної діяльності є тими проблемами сучасної освіти, які не дозволяють підготувати учня до успішного дорослого, в тому числі професійного, життя.

Викладач перестає бути разом з учнем носієм «об'єктивного знання», яке він намагається передати учневі. Його головним завданням стає мотивація учнів на прояв ініціативи і самостійності. Він повинен організувати самостійну діяльність учнів, в якій кожен міг би реалізувати свої здібності та інтереси. Фактично він створює умови, «розвиваюче середовище», в якому стає можливим вироблення кожним учнем на рівні розвитку його інтелектуальних та інших здібностей певних компетенцій, у процесі реалізації ним своїх інтересів і бажань, докладених зусиль, взяття на себе відповідальності та здійснення дій в напрямку поставлених цілей.

В організації такого роду діяльності однією з перспективних технологій навчання стає так звана кейс-технологія (case-study). Ця технологія являє собою синтез проблемного навчання, інформаційно-комунікативних технологій та методу проектів.

Кейс-уроки – це інноваційний підхід у навчанні, тому що саме таким чином вирішується головна проблема закладів: як поєднати теорію з практикою і знання з компетенціями. За останні роки кейси досить широко поширилися у практиці навчання. Впровадження навчальних кейсів у практику освіти в даний час є досить актуальним завданням. Головне призначення кейс-технологій – розвивати здатність опрацьовувати різні проблеми і знаходити їх рішення, іншими словами навчитися працювати з інформацією.

1. Історична довідка

Батьківщиною методу case – study (від англійського case study – «вивчення ситуації»), є Сполучені Штати Америки, а саме Школа бізнесу Гарвардського університету. У 1910 році декан Гарвардської школи управління бізнесом у Бостоні Дін Донхем порадив викладачам ввести в навчальний процес крім традиційних уроків додаткові, що проводяться у формі дискусії зі студентами.

Перші збірники кейсів були опубліковані у 1925 році у Звітах Гарвардського університету. На сьогоднішній день співіснують дві класичні школи case-study – Гарвардська (американська) і Манчестерська (європейська). Серед закордонних вчених над теоретичними та практичними питаннями використання case-study можна відзначити Е. Монтера, М. Лідере, Дж. Ерскіна, М. Норфі. У вітчизняній освітній практиці застосування методу аналізу ситуацій - на початковому етапі. Проте, спеціалісти українського Центру інновацій та розвитку, серед яких Ю. Сурмін, А. Сидоренко, В. Лобода, А. Фурда, активно працюють над цією темою. Під редакцією Ю. Сурміна у 2002 році було видано фундаментальну працю «Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода».

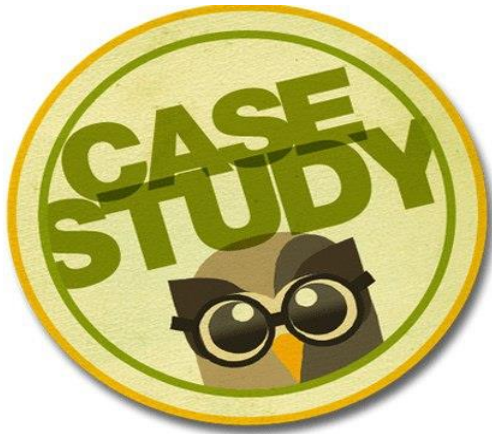
Сама назва технології походить від латинського терміна «casus», під яким розуміють нестандартну, важковирішувану ситуацію. Ще в 50-ті роки минулого століття на Заході цей метод був визнаний одним з найбільш ефективних методів бізнес-коучингу, і була поставлена задача адаптації його під інші сфери наукового знання.

Метод case-study відомий у вітчизняній освіті як кейс-метод або метод ситуацій (чи навчання на конкретних прикладах). Найбільш широко кейс-метод застосовується під час вивчення економіки та бізнес-наук. Використання кейс-методу також здобуло широке поширення у педагогіці, медицині, юриспруденції, математиці, культурології та політології.

Про ступінь значущості методу в сучасній освіті свідчать такі дані: у середньому розбору типових ситуацій в західних вузах присвячується 35-40% навчального часу. У школі бізнесу Чиказького університету на частку кейсів припадає 25% часу, в бізнес-школі Колумбійського університету – 30%, а в знаменитому Уортон – 40%. Лідирує ж за кількістю годин, що відводяться заняттям за цим методом, «першовідкривач» її – Гарвард. Пересічний студент за час навчання розбирає до 700 кейсів.

В Україні кейс-метод уперше представлено у 1992 р. Фахівцями Школи державного управління ім. Дж. Кеннеді Гарвардського університету в Національній академії державного управління при Президентіві України.

2. Суть кейс-методу

Метод кейсів – метод навчання, який використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій. Учасники навчального процесу повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Кейси ґрунтуються на реальному, фактичному матеріалі або ж наближені до реальної

ситуації.

Суть технології полягає в тому, що в основі його використовується опис конкретних ситуацій або випадку (від англійського «case» - випадок). По-перше, бажано, щоб представлений для аналізу випадок відображав реальну життєву ситуацію. По-друге, в описі має бути присутня проблема або ряд прямих чи непрямих труднощів, протиріч, прихованих завдань для вирішення дослідником. По-третє, потрібно оволодіння попереднім комплексом теоретичних знань для використання їх у практичній площині вирішення конкретної проблеми або ряду проблем. У процесі роботи над кейсом часто потрібно додаткове інформаційне підживлення самих учасників роботи над аналізом ситуації. В кінцевому результаті учні знаходять власні висновки, рішення проблемної ситуації і нерідко як неоднозначні множинні рішення.

Основними поняттями, що використовуються в кейс-технології, є поняття «ситуація» і «аналіз», а також похідне від них - «аналіз ситуації». Термін «ситуація» може розумітися як стан, подія, дія, поворотний момент для прийняття рішення, набір певних взаємопов'язаних фактів, яке містить в собі протиріччя, необхідність оцінки або способів виходу на новий рівень. Ситуація бажано повинна бути представлена в динаміці зміни (було-є-буде). Однак об'єктивні чи суб'єктивні причини (комплекс факторів) впливають на ситуацію в її невизначеності. Виходячи з цього, необхідно на основі аналізу знайти адекватні ситуативні рішення, якщо це пов'язано з управлінським рішенням в бізнесі (на заняттях з економіки). Якщо це кейс із правовою ситуацією, то проаналізувавши злочин і всі прямі або непрямі дані й обставини, прийняти вірне юридичне рішення.

Завданням цього методу є максимальне залучення кожного учня до самостійної роботи з метою вирішення порушеної проблеми або завдання.

Така технологія сприяє розвитку в учнів самостійного мислення, вміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу учні мають можливість проявити і удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне рішення порушеної проблеми.

Найважливіше те, що даний підхід виходить за межі навчального простору, сягає сфери професійних рішень проблем у цій галузі знань, формує інтерес і профільну мотивацію. Тут, як і в справжніх інноваційних технологіях, навчальні знання і навчальний процес в цілому не самоціль, а інструмент для компетентнісного навчання учня.

Кейс-технологія для викладача досить проблематична. По-перше, вона змушує глибоко засвоїти не тільки зовнішні сторони кейса в його використанні на уроці, а й вникнути в особливу філософію мислення і діяльності. Тут центральне місце займатиме процес розвитку умінь у використанні, а потім і розробці проблемно-аналітичних кейсів спочатку самим викладачем, а далі і його учнями.

Кейс-метод не є універсальним. Ефективність методу в тому, що він достатньо легко може бути поєднаний з іншими методами навчання. Його слід використовувати не замість, а в сукупності з класичними навчальними методиками, тобто кейс-метод дозволить доповнити арсенал методичних прийомів.

Метод кейсів як інтеграція методів

Метод, інтегрований в метод "кейс-стаді"	Характеристика його ролі в методі "кейс-стаді"
Моделювання, структуризація, декомпозиція	Побудова моделі об'єкта, взаємозв'язку його елементів, факторів, ситуації
Системний аналіз	Системне уявлення і аналіз ситуації
Уявний експеримент	Спосіб набуття знань про ситуацію за допомогою її уявного перетворення
Методи опису	Створення опису ситуації
Проблемний метод	Подання проблеми, що лежить в основі ситуації
Метод класифікації	Створення упорядкованих переліків властивостей, сторін, складових ситуацій
Ігрові методи	Подання варіантів поведінки героїв ситуації

"Мозкова атака" та інші аналогічні методи	Отримання та осмислення даних, визначення проблеми, мети, критеріїв, висунення гіпотез, визначення джерел ресурсів
Дискусія	Обмін поглядами з приводу проблеми і шляхів її вирішення

Кейс-метод вигідно відрізняється від інших активних методів навчання своєю універсальністю. Він може бути основою, яка формує весь навчальний процес, дозволяючи сформуванню не тільки окремі заняття, але й цілі навчальні блоки, курси та програми.

3. Кейс як інструмент методу

Кейс – це опис конкретної ситуації, яка мала місце бути в тій чи іншій практиці, яка містить в собі деяку проблему, що потребує вирішення. Посилаючись на Вікіпедію, кейс (від англ. Case - «обставини») – реальний випадок, на якому розбираються теоретичні ідеї.

Кожен кейс містить повний комплект навчально-методичних матеріалів, розроблених на основі виробничих ситуацій, які формують в учнів навички самостійного конструювання алгоритмів вирішення виробничих завдань.

Можна виділити кілька особливостей хорошого навчального кейса, які допомагають зробити навчання більш результативним і ефективним. Ось ці ознаки:

1. *Проблемність.* Ситуація, яка описана в кейсі, повинна бути проблемною, тобто повинна бути пов'язана з вирішенням важливого завдання, визначатися безліччю факторів, бути особисто значущою для головного героя сюжету та не повинна мати однозначного рішення, яке лежить на поверхні. Саме значимість, неоднозначність і відсутність очевидного рішення актуалізують тему, живлять нові питання стосовно певної ситуації і провокують ретельний пошук фактів і аргументів.

2. *Імпліцитність.* У більшості випадків текст кейса не містить на поверхні формулювання проблеми, опис причин і факторів ситуації, що склалася, мотивів, інтересів і способу мислення дійових осіб. Хороший кейс дозволяє учням самостійно розібратися в ситуації, зробити відповідні висновки, ґрунтуючись на констатації фактів і описі деяких подій та їх наслідків. Імпліцитність тексту створює основу для складної аналітики, яка наближає роботу над кейсом до розуміння і вирішення реальних професійних завдань.

3. *Незавершеність.* Ситуація кейса повинна допускати подальший розвиток, якість і результат якого можуть залежати від пропонованих учнями рішень. Незавершеність кейса підігрує оптимізм тих, хто працює над ним, віру в те, що можна ще щось запропонувати або виправити. Текст кейса повинен бути відкритим, що спонукає до діалогу, в якому останнє слово залишається за учнем.

4. *Надмірність інформації.* У якісному навчальному кейсі багато всього зайвого: факти, події, довідкові відомості, цифри тощо. Вони можуть знадобитися для пошуку відповіді й аргументів на одне з поставлених питань, а можуть і не знадобитися зовсім. Проте, ця «зайва» інформація вкрай важлива в кейс-методі. Відокремити істотне від несуттєвого, корисне від зайвого – дуже важливе аналітичне вміння, від якого залежить процес і результат прийняття рішень. Надмірність інформації в кейсі допомагає тренувати та розвивати це вміння.

5. *Персоналізація.* Основними дійовими особами кейса є люди. Присутність реальних (або реалістичних) персонажів, що мають складний характер, здійснюють неоднозначні і суперечливі дії, які прагнуть і переживають, вкрай необхідні для правильного навчального кейса. Завдяки цьому формується первинна емоційна залученість учнів у ситуації, полегшується їх самоідентифікація з головним героєм, долучаються та активізуються їх соціальні досвід та інтелект. Це дозволяє сприймати події кейса не як абстрактні статистичні відомості, а як особистісний досвід, певна життєва ситуація, до якої вони причетні. В результаті аналіз кейса стає більш різнобічним, підвищується ймовірність зміни оціночних установок і готовності учня до дій.

6. *Нейтральність.* Стилiстично і семантично автор кейса не повинен проявляти себе. Оповідання кейса має зберігати оціночну нейтральність. Об'єктивність викладу подій і фактів дозволяє учням самостійно сформувану власну неспотворену думку, яку вони згодом повинні будуть перевірити та підкріпити аргументами.

7. *Типовість.* Ситуація, проблема та рішення, які представлені в кейсі, мають бути в цілому типовими для професійної практики. Цінність навчального кейса як освітнього засобу визначається, головним чином, можливістю узагальнити зроблені на його матеріалі висновки і перенести їх на клас подібних ситуацій і об'єктів. Співвіднесення результатів роботи над кейсом з іншими реальними ситуаціями формують в учнів необхідні асоціативні зв'язки, закріплюють установки і, таким чином, завершують цикл формування індивідуального знання.

Не всім кейсам, на жаль, притаманний повний набір цих ознак.

Структура кейса

Немає єдиної, універсальної й обов'язкової структури навчальних кейсів. Кожен кейс має свої особливості, логіку і послідовність викладу матеріалу. Проте, у класичних кейсах можна простежити певну послідовність частин, що має освітній зміст.

Більшість кейсів починається з одного-двох абзаців вступу. Ця перша частина кейса є ключовою для його цілісного розуміння і подальшої успішної роботи. Вступ знайомить учня з головним героєм, позначає час і місце дії, коротко дає загальну характеристику ситуації, намічає її значимість і проблемність. Вступ має зорієнтувати учня, надати сенс питань, що становлять завдання до кейсу, частково допомогти сформулювати перші гіпотези щодо відповідей на них.

За введенням часто розміщений детальний опис передісторії. У цій частині докладно викладаються історія організації, взаємин головних дійових осіб і ланцюг подій, що призвели до поточної ситуації. Передісторія вкрай необхідна для формування адекватного уявлення про значущі фактори, успішному і невдалому досвіді, а також для розуміння динаміки розвитку і системних взаємозв'язках між компонентами і аспектами ситуації. Нерідко це найбільша частина кейса.

Далі відбувається розвиток подій. Герої кейса розмірковують, приймають рішення і здійснюють певні дії. Ця частина описує зміну ситуації, реалізацію однієї з обраних ліній поведінки. Вона вкрай важлива для розуміння причин, мотивів й інтересів осіб, які приймають рішення, а також для аналізу та виявлення моделей професійної поведінки і їх альтернатив.

Завершальні абзаци тексту описують підсумкову ситуацію. Тут розкриваються результати виконаних дій, їх найближчі і віддалені наслідки. Ця частина необхідна для формування оцінних суджень і розвитку уявлень про причинно-наслідкові зв'язки між моделями професійної поведінки та змінами, що виникають в результаті. Важливо відзначити, що підсумкова ситуація не пропонує остаточного рішення, а, навпаки, ще більше актуалізує проблему і провокує учня на пошук її вирішення.

На цьому закінчується основний текст кейса. Він часто доповнюється безліччю додатків. Додатки часто містять детальну кількісну інформацію про ситуацію (наприклад, основні фінансові показники або обсяги виробництва), які деталізують якісні відомості (фотографії продукції компанії, карту території тощо), фрагменти реальних документів (звіт про прибутки і збитки, листи, інструкції тощо), а також відомості, що характеризують контекст (зміна попиту на товар, опис значущих чинників тощо).

Головне, що повинен містити в собі кейс:

- проблему, яка передбачає кілька варіантів її вирішення;
- допоміжну інформацію;
- завдання.

Як інтелектуальний продукт кейс має свої джерела. Теза про те, що життя є джерелом кейсів, навряд чи у кого викликає сумнів. Поряд з цим, іншими джерелами є:

- художня та публіцистична література;
- твори мистецтва - музика, образотворче мистецтво, кіно;
- статистичні данні;
- наукові статті, монографії;
- інтернет - відрізняється безмежною масштабністю, гнучкістю й оперативністю.

Створення кейса - це захоплюючий, але трудомісткий процес.

Технологічна схема створення кейса:

1. Визначення того розділу курсу, якому присвячена ситуація, що описує проблему.

2. Формування навчальної мети і завдань, що вирішуються у процесі роботи над кейсом.

3. Визначення проблеми ситуації та створення узагальненої моделі.

4. Пошук аналога узагальненої моделі ситуації в реальному житті, освіті або науці.

5. Визначення джерел та методів збору інформації.

6. Вибір технік роботи з кейсом.

7. Визначення бажаного результату у процесі роботи учнів з наданим кейсом.

8. Створення даної моделі.

9. Апробація у процесі навчання.

Привабливість кейса складається з (або як зробити кейс привабливим):

1. Зрозумілість і точність мови викладу.

2. Чіткість розподілу на параграфи.

3. Використання цікавої зав'язки.

4. Наявність необхідних прикладів і живих ілюстрацій.

4. Види та зміст кейсів

У своєї книзі «Ситуаційний аналіз, или анатомія кейс-метода» доктор соціологічних наук, професор Ю.П. Сурміна виділяє такі види кейсів:

1. *Навчальні кейси.* Основним завданням їх є навчання. Однак, ступінь реальності більш зводиться до типових

навчальних ситуацій, в яких відпрацьовується автоматизм навичок і способів пошуку рішень. У цих процесах важливе відпрацювання навичок синтезу, об'єднання окремих випадків у типові, закономірні з виділенням загальних ознакових елементів, причин і факторів, можливих наслідків.

2. *Практичні кейси.* Дані кейси якомога реальніше повинні відображати ситуацію або випадок, які вводяться. Це історичне джерело, реальний документ, статистика в динаміці даних, навіть матеріальний артефакт або комплекс наведених джерел-компонентів кейса. Це кейс моделювання реальної події в історії, екологічного стану локальної території, або кейс моделювання техніко-технологічної проблеми, яку треба вирішити. Метою даного кейса є опрацювання навичок переміщення навчальних, предметних знань та вмінь у постнавчальний, професійно-діяльнісний простір реального життя.

3. *Науково-дослідні кейси* орієнтовані на включення учня в дослідну діяльність. Наприклад, на основі вивчення всієї доступної інформації і робіт ряду авторів реконструкція події, ситуації в комплексі, розробка тематичного проекту локального, регіонального типу тощо.

European Case Clearing House (Європейський кліринговий центр) пропонує таку типологію кейсів:

1. *Кейси-випадки.* Це дуже короткі кейси, що описують один випадок. Кейси цього типу можуть використовуватися під час лекції або уроку для демонстрації того чи іншого поняття або як тема для обговорення. Їх можна швидко прочитати, і звичайно вони не вимагають від учнів спеціальної підготовки до початку занять. Кейси-випадки корисні при знайомстві з методом кейсів.

2. *Допоміжні кейси.* Основна мета такого кейса – передати інформацію. Це цікавіше, ніж традиційне читання або вивчення роздаткового матеріалу. Учні набагато краще сприймають інформацію, представлену у вигляді кейса, ніж якби вона була у звичайному документі. Типовий

допоміжний кейс може бути використаний як основа, на базі якої обговорюються інші кейси.

3. *Кейси-вправи*. Такі кейси дають учню можливість застосувати певні прийоми і широко використовувати матеріал кейсів, коли необхідний кількісний аналіз. Маніпулювати цифрами в контексті реальної ситуації набагато цікавіше, ніж робити прості вправи.

4. *Кейси-приклади*. При згадуванні слова «кейс» звичайно на розум приходить саме цей тип кейсів. Учню необхідно проаналізувати інформацію з кейса і виявити найважливіші зв'язки між різними складовими. Звичайно тут постає питання: чому все відбулося неправильно, і як цього можна було уникнути?

5. *Комплексні кейси*. Такі кейси описують ситуації, де значущі аспекти заховані у великій кількості інформації, частина якої неістотна. Завдання учня – відділити важливі аспекти від малозначущих і не звертати на них уваги. Складність може полягати в тому, що виділені аспекти можуть бути взаємопов'язані.

6. *Кейси-рішення*. Учням необхідно вирішити, що вони будуть робити в обставинах, що склалися, і сформулювати план дій. Для цього учню необхідно розробити ряд обґрунтованих підходів і потренуватися у виборі підходу, який більш всього націлений на успіх.

Залежно від часу, виділеного для вивчення кейса, і від рівня складності змісту, можна розрізнити 4 види кейсів:

1. *Структурований кейс* (highly structures) містить мінімум додаткової інформації, ознайомившись з якою, учень повинен застосувати певну модель або формулу, причому мається на увазі, що існує оптимальне рішення, і «політ фантазії» не цілком доречний.

2. *«Маленькі начерки»* (short vignettes) містить від 1 до 10 сторінок короткого опису деякої ситуації, плюс 1-2 сторінки додатків. Кейс містить тільки ключову інформацію і поняття, працюючи з якими, учень спирається ще й на власні знання.

3. *Класичні кейси* – це невеликі за обсягом і дуже прості ситуації, які можна використовувати виключно на початку курсу.

4. *Великі неструктуровані кейси* (до 50 сторінок) використовуються для самостійних творчих завдань.

Також розрізняють кейси за способом подання матеріалу:

1. *Друкований кейс* (може містити графіки, таблиці, діаграми, ілюстрації, що робить його більш наочним).

2. *Мультимедіа кейс* (найбільш популярний останнім часом, але залежить від технічного оснащення закладу).

3. *Відеокейс* (може містити фільм, аудіо- та відеоматеріали). Його мінусом є обмежена можливість багаторазового перегляду, а значить можливі спотворення інформації і помилки.

Форми подання кейса можна комбінувати. Вміле поєднання кількох форм (структурований текст, добірка документів, аудіо, відео та особистий досвід) може збагатити навчальний матеріал і розширити горизонт вирішуваних освітніх завдань.

5. Технологія роботи з кейсом

Технологія роботи з кейсом у навчальному процесі порівняно проста і включає в себе такі етапи:

- індивідуальна самостійна роботи учнів з матеріалами кейса (ідентифікація проблеми, формулювання ключових альтернатив, пропозиція рішення або рекомендованої дії);

- робота в малих групах за погодженням бачення ключової проблеми та її рішень;

- презентація та експертиза результатів малих груп на загальній дискусії (в рамках навчальної групи).

Мають місце три можливі стратегії поведінки викладача в ході роботи з кейсом:

1. Викладач даватиме ключі до розгадки у формі додаткових питань або (додаткової) інформації.
2. У певних умовах викладач буде сам надавати відповідь.
3. Викладач може нічого не робити, (залишатися мовчазним) поки хтось працює над проблемою.

Робота за цією технологією, як і за багатьма іншими передбачає два етапи: підготовчий і власне етап проведення.

Перший етап - це етап підготовки кейса. Тут формулюється завдання, тобто записується сама навчальна ситуація або береться до розгляду реальна ситуація і трохи спрощується (з урахуванням віку учнів). Потім визначаються питання, на які учням після аналізу всіх матеріалів треба буде дати відповідь.

Другий етап - робота учнів з кейсом на уроці.

Чотири найважливіші складові визначають якість викладання методом аналізу кейса.

1. Якість навчальних матеріалів - самого кейса і методичних рекомендацій щодо його використання. Добре складений кейс містить в собі проблеми для дискусії, дозволяє порушити питання, на які текст кейса не дає однозначно «правильної» відповіді. Такий кейс ставить питання, що вимагають від учня детального аналізу ситуації для формування власної позиції. Кейс містить в собі не одну лінію аналізу. Як правило, проблемна ситуація має кілька значущих аспектів. Якщо проблема в кейсі показана об'ємно, сам текст дозволяє виділяти складові частини проблеми, сегменти

інформації. Вміщені в кейсі відомості повинні припускати як прямий опис управлінської ситуації, так і непрямі вказівки на проблемні зони. В такому випадку залишається місце для самостійної роботи учнів із визначення і формулювання проблемних зон. Кейс повинен давати можливість для вивчення конкретної теми навчального плану. Аналіз же - вимагати від учнів самостійної роботи з освоєння теоретичних моделей, управлінських інструментів, звернення до тенденцій сучасної практики тощо.

2. Якість роботи учнів. У першу чергу, виділимо значення мотивації до навчальної діяльності. Більшу частину роботи над кейсом учні проводять у самостійній підготовці, що включає в себе вивчення теоретичних матеріалів, матеріалів кейса, пошук додаткових відомостей, роботу з формулювання і аргументування власних позицій тощо. Другий важливий фактор - активність учнів на занятті, їх бажання, вміння і готовність брати участь у спільній роботі, вміння слухати і чути один одного. Це буде залежати від багатьох обставин, таких як, сформовані традиції поведінки на занятті, навик публічних виступів, терпимість до критики і протилежних думок та ін. Мають значення культурний і освітній рівень самої аудиторії, а також рівень професійних знань і досвід практичної діяльності.

3. Якість викладання. Чи вміємо ми ставити запитання так, щоб розвинути дискусію? Чи чуємо ми учнів? Чи знаємо способи управління групою роботою? Чи можемо привести процес аналізу до формулювання значимих висновків? Чи достатньо ретельно підготовлені, щоб, з одного боку, йти до необхідних навчальних результатів, а з іншого - бути достатньо гнучкими на цьому шляху і не вганяти обговорення в жорсткі рамки? З огляду на керівну роль викладача в навчальному процесі саме на ньому основна відповідальність за результат. У його руках зосереджені всі можливості щодо забезпечення якості процесу: вибір відповідного і якісного кейсу, формування матеріалів для обов'язкової самостійної роботи учнів, створення робочої обстановки і мотивуючих умов. Саме викладач повинен вибудувати групову роботу, яка б відбулася і дала максимальний можливий результат.

4. Організаційні умови роботи над кейсом. Йдеться про зручність аудиторій, можливості організувати позааудиторні семінари, канали комунікації учнів та викладача тощо. Крім того, значний вплив можуть надати стандарти і процедури виставлення оцінок, формування рейтингів, правила заохочення і накладення штрафних санкцій, прийняті в навчальному закладі.

Рішення кейсів рекомендується проводити в такому порядку:

1. Ознайомлення з сюжетом. (3-5 хвилин)

2. Проблематизація - виявлення в ході групової дискусії протиріччя в сюжеті, визначення того, в чому його «дивина». (3-4 хвилини)

3. Формулювання проблеми і відбір кращих її формулювань (фронтальний мозковий штурм із подальшою дискусією). (3-4 хвилини)

4. Висування гіпотетичних відповідей на проблемне питання (мозковий штурм всередині малих груп). (3-4 хвилини)

5. Перевірка гіпотез на основі інформації сюжету та інших доступних джерел (групова робота). До 15 хвилин. Необхідно надати учням можливість використовувати будь-яку літературу, підручники, довідники.

У деяких випадках від викладача може знадобитися підготовка роздруківки з необхідною для вирішення кейса інформацією, яка відсутня в доступних для учнів підручниках і довідниках. Однак, обсяг такої роздруківки не повинен перевищувати 1-2 сторінок тексту.

6. Презентація рішення. Не більше 3 хвилин на групу.

7. Рефлексія ходу рішення кейса. (3-4 хвилини).

Використання кейсів у процесі навчання вимагає підготовленості учнів, наявності у них навичок самостійної роботи, вміння працювати з текстом, комунікативної взаємодії, навичок вирішення проблемних питань. Непідготовленість учнів, нерозвиненість їх мотивації може призводити до поверхневого обговорення кейса.

Розподіл функцій між учнями та викладачем:

Фаза роботи	Дії викладача	Дії учня
До заняття	1. Підбирає кейс. 2. Визначає основні та допоміжні матеріали для підготовки учнів. 3. Розробляє сценарій заняття.	1. Отримує кейс і список рекомендованої літератури. 2. Індівідуально готується до заняття.
Під час заняття	1. Організовує попереднє обговорення кейса. 2. Ділить групу на підгрупи. 3. Керує обговоренням кейсу в підгрупах, забезпечує учнів додатковими відомостями.	1. Ставить запитання, що поглиблюють розуміння кейса і проблеми. 2. Розробляє варіанти рішень, бере до уваги думки інших. 3. Приймає рішення або бере участь у його прийнятті.
Після заняття	1. Оцінює роботу учнів. 2. Оцінює прийняті рішення та поставлені питання.	Складає письмовий звіт про заняття за заданою формою.

Для проведення аналізу конкретної ситуації робота з матеріалами кейса залежить від їх обсягу, складності проблематики і ступеня обізнаності учнів з даною інформацією.

Можливі такі альтернативні варіанти:

1. Учні вивчають матеріали кейса заздалегідь, також знайомляться з рекомендованою викладачем додатковою літературою, частина завдань щодо роботи з кейсом виконується вдома індивідуально кожним.

2. Учні знайомляться заздалегідь тільки з матеріалами кейса, частина завдань щодо роботи з кейсом виконується вдома індивідуально кожним.

3. Учні отримують кейс безпосередньо на занятті та працюють з ним. Даний варіант підходить для невеликих за обсягом кейсів, приблизно на 1 сторінку, що ілюструють будь-які теорії, концепції, навчальний зміст, і можуть бути використані на початку заняття з метою активізації мислення учнів, підвищення їх мотивації до тематики, яка досліджується.

Підходи в організації освітньої діяльності при використанні методу кейсів (додаток А).

6. Що дає використання кейс-технології?

Кейс-метод дозволяє встановити оптимальне поєднання теоретичного і практичного аспектів навчання.

Кейс-технологія працює на розвиток

1. Навчально-інформаційної (інтелектуальної) компетенції:

- засвоєння методів аналізу та критичного мислення;

- вміння працювати з текстом;
- створення авторського продукту;
- поява досвіду прийняття рішень, дій в новій ситуації, вирішення проблем;

вирішення проблем;

- засвоєння методів збору даних.

1. Комунікативної (соціальної) компетенції:

- розвиток умінь самостійної роботи та роботи в групі;
- набуття комунікативних навичок;
- розвиток презентаційних вмінь;
- формування інтерактивних вмінь, що дозволяють ефективно взаємодіяти і приймати колективні рішення.

Кейс-метод - інструмент, що дозволяє застосувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Метод сприяє розвитку в учнів самостійного мислення, вміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу учні мають можливість проявити і удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне рішення порушеної проблеми.

Кейс-метод - інструмент, що дозволяє застосувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Метод сприяє розвитку в учнів самостійного мислення, вміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу учні мають можливість проявити і удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне рішення порушеної проблеми.

Методика сприяє розвитку різних практичних навичок. Усі разом вони можуть бути описані однією фразою - творче рішення проблеми, формування вміння аналізу ситуації і прийняття рішення.

Метод кейс-технології розвиває такі навички:

1. Аналітичні.

До них можна віднести: вміння відрізнити дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти і добувати її, знаходити пропуски інформації і вміти відновлювати їх. Мислити ясно і логічно. Особливо це важливо, коли інформація невисокої

якості.

2. Практичні.

Формує вміння використовувати теоретичні знання у повсякденній практичній діяльності. Занижений порівняно з реальною ситуацією рівень складності проблеми, представленої в кейсі, сприяє формуванню на практиці навичок використання теорії, методів і принципів.

3. Творчі.

Однією логікою, як правило, кейс-ситуацію не вирішити. Дуже важливі творчі навички в генерації альтернативних рішень, які не можна знайти логічним шляхом.

4. Комунікативні.

Серед них можна виділити такі: вміння вести дискусію, переконувати оточуючих. Використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби; кооперуватися у групи; захищати власну точку зору; переконувати опонентів; складати короткий, переконливий звіт.

5. Соціальні.

У ході обговорення напрацьовуються певні соціальні навички: оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати дискусію або аргументувати протилежну думку, контролювати себе тощо.

6. Навички самоаналізу.

Незгода в дискусії сприяє усвідомленню та аналізу думки інших і своєї власної. Моральні й етичні проблеми, які виникають, вимагають формування соціальних навичок їх розв'язання.

Технологія кейс-стаді робить основний акцент на самостійне мислення, здатність доносити свої думки до аудиторії і конструктивно відповідати на критику своїх опонентів.

Кейс-метод дає можливість оптимально поєднувати теорію і практику, розвивати навички роботи з різноманітними джерелами інформації. Учасники навчального процесу не отримують готових знань, а вчаться їх добувати самостійно, прийняті рішення в життєвій ситуації швидше запам'ятовуються, ніж заучування правил. По-друге, процес вирішення проблеми, викладеної в кейсі - це творчий процес пізнання, який має на увазі колективний характер пізнавальної діяльності. Отже, учні вчаться дотримуватися правил спілкування: працювати в групах, слухати співрозмовників, аргументувати свою точку зору, збудувавши логічні схеми вирішення проблеми, яка має неоднозначне рішення. На уроці учні не нудьгуватимуть, а будуть думати, аналізувати, розвивати навички ведення дискусії. І навіть слабовстигаючі зможуть брати участь в обговоренні питань, тому що немає однозначних відповідей, які треба вивчити. Вони самі

зможуть запропонувати відповіді. У житті учням знадобиться вміння логічно мислити, формулювати питання, аргументувати відповідь, робити власні висновки, відстоювати свою думку.

Застосування кейс-методу дозволяє сформувати високу мотивацію до навчання. Він призначений для розвитку в учнів умінь самостійно приймати рішення і знаходити правильні та оригінальні відповіді на проблемні питання.

Основна мета використання – формування життєвих компетентностей учнів.

Навички, вміння, досвід	Зміст
Виявлення, відбір і рішення проблем	Розвиток навичок аналізу і критичного мислення, формування готовності вирішувати складні питання.
Робота з інформацією	Осмислення значення деталей, які описані в ситуації, аналіз і синтез інформації та аргументів, робота з припущеннями і висновками, оцінка альтернатив.
Прийняття рішень, персональна відповідальність	Самостійність мислення, оригінальність, впевненість у собі, самоконтроль.
Навички спілкування	Уміння слухати та розуміти інших людей і вести доказову полеміку, вміння приймати різні позиції і точки зору.

Перевагою кейсів є можливість оптимально поєднувати теорію і практику, що представляється досить важливим при підготовці фахівця. Метод кейсів сприяє розвитку вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант і планувати його здійснення. І якщо протягом навчального циклу такий підхід застосовується багаторазово, то у того, хто навчається, виробляється стійкий навик вирішення практичних завдань.

Переваги і недоліки методу кейсів

Переваги	Недоліки
Активна навчально-пізнавальна діяльність учнів.	Надмірне захоплення ситуаційним аналізом може призвести до того, що всі знання будуть зводитися до знання безлічі ситуацій без певної системи.
Можливість роботи групи на єдиному проблемному полі.	

Можливість набуття навичок найпростіших узагальнень, можливість знайомства з реальним життям.	Потребує від викладача і учня певного досвіду, глибоких знань у проведенні дискусії та аналізу «кейсової» ситуації.
Акцент навчання переноситься не на оволодіння готовим знанням, а на його набуття, на співпрацю викладача і учня.	Вимагає більших затрат часу
	Викладач повинен вміти відмовитися від власних суджень та упереджень

При підготовці до уроку викладач виходить як зі ступеня доцільності використання кейс-технології, так і цілепокладання при формуванні компетентностей. Тут доречно згадати рівні цілепокладання по Б.С. Блуму: ознайомлення-розуміння-застосування-аналіз-синтез-оцінка. На основі таксономії Б.С.Блума Л.С. Ілюшин розробив конструктор завдань, який дозволяє створювати завдання різного рівня складності.

Даний конструктор (додаток Б) являє собою набір ключових фраз, своєрідних кліше завдань, які пропонуються учневі. Надзвичайно важливим є формулювання завдань із кожного стовпчика. Кількість завдань на ту чи іншу операцію залежить від типу інформації, з якою працюватимуть учні. Так, якщо надходить значний обсяг нової інформації, то, очевидно, буде більше завдань на ознайомлення і розуміння, не виключаючи при цьому завдань на інші операції.

Освоєння учнем компетентності вищого рівня цілепокладання повністю узгоджено з логікою аналітичної роботи над складними кейсами в оцінюванні побудови як тексту, так і самої ситуації, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, варіантів вирішення проблеми, адекватних висновків. Учень тут дає оцінку підсумку власного дослідження і рішень колег та опонентів на основі розроблених оціночних критеріїв. Важливе місце займають навчальні кейси з вираженими виховними завданнями з аналізом морально-етичних, морально-правових, суспільно-політичних та інших ситуацій. Обговорення, аналіз і знаходження шляхів та способів вирішення проблем є важливими для включення учня в активну позицію співучасника суспільного життя країни в період навчання.

Висновки

Отже, кейс-технологія - не самоціль в роботі викладача, а адекватний інструмент формування компетентностей, що виходять за межі навчального простору.

Ефективність навчання за допомогою кейс-методу очевидна. Учні надається можливість перевірити теорію на практиці, активізувати свої здібності, творчо мислити.

З іншого боку, практична ситуація викликає інтерес до процесу навчання, оскільки стає ясно, яких теоретичних знань не вистачає для вирішення проблеми.

Кожен педагог може знайти різноманітні сюжети для "кейсів" і наповнити їх необхідним вмістом - використання цього методу відразу принесе відчутні плоди. По-перше, на уроці, проведеному за такою технологією, не буває байдужих і практично неможливо "відсидітися" в стороні, по-друге, кожен учень, відчувши брак знань по темі "кейса", зробить для себе висновок, що ці знання не абстрактні, а необхідні для застосування на практиці, і тому, потрібно підійти до цього серйозно, по-третє, у учнів перед очима зміст "кейса", отже, можна повторити теоретичні основи, на які потім спиратися при вирішенні практичних питань.

Кейс-технології розвивають уміння:

- аналізувати і встановлювати проблему;
- чітко формулювати, висловлювати та аргументувати свою позицію;
- спілкуватися, дискутувати, сприймати й оцінювати вербальну і невербальну інформацію;
- приймати рішення з урахуванням конкретних умов і наявності фактичної інформації.

Кейс-технології допомагають:

- зрозуміти, що найчастіше не буває одного єдиного вірного рішення;
- виробити впевненість в собі і в своїх силах, відстоювати свою позицію і оцінювати позицію опонента;
- сформувати стійкі навички раціональної поведінки і проектування діяльності в життєвих ситуаціях;
- підвищити мотивацію навчання в учнів;

- розвинути інтелектуальні навички в учнів, які будуть ними затребувані при подальшому навчанні та у професійній діяльності.

Ґрунтуючись на всьому вищевикладеному, можна зробити висновок про те, що застосування кейс-технологій є одним із затребуваних на сьогодні методів навчання учнів.

Список використаних джерел

1. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю.П. - Киев: Центр инноваций и развития, 2002. - 286 с.
2. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. – К.: КНЕУ, 1999.– 128 с.
3. ECCH the case for learning [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ecch.com/educators/casemethod/resources/freecasesoverview>.
4. Освітні технології. / Ред. О. М. Пехота — К.: А.С.К., 2002.- 256 с.
5. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. Навчальний посібник. — К.: Просвіта, 2000. — 368 с.

Підходи в організації освітньої діяльності при використанні методу кейсів

Тип кейса	Створення проблемної ситуації	Підготовка кейса	Зміст кейса	Вибір (створення) підсумкового рішення
Навчальний кейс (case-stated method). Stated- встановлений, зафіксований.	Викладач задає, визначає проблему.	Педагог готує кейс.	Кейс містить 2-3 готових варіанти рішення з даної проблеми.	Учням пропонується висловити свої думки. В результаті педагог сам вибирає і обґрунтовує варіант, залишаючи коментар точки зору учнів.
Аналітичний кейс (case-incident method). Incident - властивий, пов'язаний.	Викладач задає, визначає проблему.	Педагог готує кейс.	Кейс містить кілька варіантів рішення і певну кількість інформаційних джерел з даної проблеми.	Учні повинні вибрати варіант рішення і обґрунтувати його, спираючись на матеріали готового кейса.
Євристичний кейс (case-problem method). Problem - проблема, проблемна ситуація.	Викладач визначає проблему в загальних рисах, учні конкретизують проблему.	Викладач готує початковий кейс. Учні його доповнюють при необхідності.	Кейс містить певну кількість інформаційних джерел з даної проблеми, може містити деякі варіанти рішення, що ілюструють приклади та інше.	Учні повинні вибудувати власне обґрунтоване рішення, спираючись на матеріали готового кейса. Можливо, для обґрунтування своєї точки зору учні доповнюють кейс новою інформацією.
Науково-дослідницький кейс (case-study method). Study - дослідження.	Викладач визначає проблемний напрямок, учні самостійно визначають проблему.	Викладач готує початковий кейс. Учні його доповнюють.	Кейс містить певну кількість інформаційних текстів з даної проблеми.	Учні пропонують власне рішення. Для обґрунтування своєї точки зору або доповнюють готовий кейс новою інформацією, або, залежно від рішення, готують новий кейс.

Конструктор задач

Ознайомлення	Розуміння	Застосування	Аналіз	Синтез	Оцінка
Назвіть основні частини...	Поясніть причини того, що...	Покажіть інформацію про ... графічно	Розкрийте особливості...	Запропонуйте новий (інший) варіант	Ранжируйте ... і ... обґрунтуйте
Згрупуйте разом все...	Визначте в загальних рисах кроки, необхідні для того щоб...	Запропонуйте спосіб, що дозволяє...	Проаналізуйте структуру ... з точки зору ...	Розробіть план, що дозволяє (що перешкоджає)...	Визначте, яке з рішень є оптимальним для ...
Складіть список понять, що стосуються...	Покажіть зв'язки, які спрямовані на...	Зробіть ескіз малюнка (схеми), який показує...	Складіть перелік основних властивостей ..., що характеризують ... з точки зору ...	Знайдіть незвичайний спосіб, що дозволяє...	Оцініть значимість ... для ...
Розмістіть в певному порядку...	Побудуйте прогноз розвитку...	Порівняйте ... і ..., а потім обґрунтуйте	Побудуйте класифікацію ... на підставі ...	Придумайте гру, яка ...	Визначте можливі критерії оцінки ...
Викладіть у формі тексту...	Прокоментуйте положення про те, що...	Проведіть (розробіть) експеримент, якій підтверджує, що...	Знайдіть в тексті (моделі, схемі тощо) те, що ...	Запропонуйте нову (свою) класифікацію...	Висловіть критичні судження про...

Згадайте та напишіть...	Викладіть інакше (переформулюйте) ідею про те, що...	Проведіть презентацію...	Порівняйте точки зору ... і ...	Напишіть можливий (найбільш імовірний) сценарій розвитку...	Оцініть можливості ... для ...
Прочитайте самостійно...	Наведіть приклад того, що (як, де)...	Розрахуйте на підставі даних про...	Визначити принципи, що лежать в основі...	Викладіть в формі ... свою думку (розуміння) ...	Проведіть експертизу стану...

Список интернет-ресурсів по кейс-методу

<http://refob.edufuture.biz/news/28-keys-uroki.html>

«РЕФОБ - реформи в освіті»

<https://plus.google.com/communities/106255787182263184084/stream/c998a015-851c-43f3-a067-53f911fdef34>

«Гипермаркет

Знаний - вся Школа Онлайн»

<http://market.edufuture.biz/>

«Интернет магазин кейс-уроков»

<http://xvatit.com/school/sch-online/compet/>

«ИДЕАЛЬНЫЕ УРОКИ-КЕЙСЫ»

На Урок
освітній проект

<https://naurok.com.ua/biblioteka>

«НА УРОК освітній проект»